

Plans de lectura municipals: el suport de la Diputació de Barcelona a la seva elaboració.

RESUM

Des de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona, s'impulsen els serveis culturals com a facilitadors de la recuperació econòmica, social i cultural de la societat. Considerant la lectura com un element essencial que dona eines a l'individu i a la comunitat per desenvolupar-se, des de la Gerència de Serveis de Biblioteques s'elaboren documents de suport, s'orienta i s'acompanya als municipis que volen elaborar el seu Pla de Lectura Municipal.

PARAULES CLAU

Pla de lectura municipal, foment de la lectura, hàbit lector, drets culturals

Planes de lectura municipales: la ayuda de la Diputación de Barcelona a su elaboración.

Desde el Área de Cultura de la Diputación de Barcelona, se impulsan servicios culturales como facilitadores de la recuperación económica, social y cultural de la sociedad. Considerando la lectura como un elemento esencial que ayuda al individuo y a la comunidad para desarrollarse, desde la Gerencia de Servicios de Bibliotecas se elaboran documentos de apoyo, se orienta y se acompaña a los municipios que quieren elaborar su Plan de Lectura Municipal.

PALABRAS CLAVE

Plan de lectura municipal, fomento de la lectura, hábito lector, derechos culturales

Municipal reading plans: the help of the Diputació de Barcelona in their preparation.

ABSTRACT

The Culture Area of the Diputació de Barcelona, promotes cultural services as facilitators of the economic, social and cultural recovery of society. Considering reading as an essential

element that helps the individual and the community to develop, the Library Services Management of the Diputació de Barcelona prepares suport documents, guides and accompanies the municipalities that want to develop their Municipal Reading Plan.

KEYWORDS

Municipal reading plan, promotion of reading, reading hàbit, cultural rights

AUTORS/ES

Esperança Paños, Cap de la Secció de Serveis bibliotecaris, Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona.

Judit Terma, Cap de l'Oficina de Serveis a la Xarxa de Biblioteques, Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona.

Introducció

La lectura dona eines a l'individu i a la comunitat per desenvolupar-se en entorns que cada vegada són més complexos. A més del gaudi i el creixement personal, afavoreix la comunicació i la relació, ajudant a crear complicitats col·lectives i sentit de pertinença.

Així, el fet lector, a més de ser una experiència enriquidora, transformadora i plena, esdevé per a la comunitat una eina per teixir cohesió, reduir l'aïllament i la soledat, i és essencial per poder superar les desigualtats socials. Per això cal posar-lo al centre de les persones i dels programes municipals.

Ja fa anys que en La *Llei 10/2007, de 22 de juny, de la lectura, del llibre i de les biblioteques* es ressaltava la importància de la lectura com una eina bàsica per a l'exercici del dret a l'educació i a la cultura en el marc de la societat de la informació, i es subratllava l'interès general de la lectura en la vida quotidiana de la societat, mitjançant el foment de l'hàbit lector.

Ara, l'evolució de la nostra societat requereix analitzar i treballar la promoció de la lectura des d'una perspectiva àmplia i amb la màxima diversitat d'actors, implicant tots els agents que hi puguin intervenir, i en conseqüència, és important impulsar des de l'àmbit municipal iniciatives en aquesta línia, per ser més eficaços aprofitant les sinergies comunitàries.

La Diputació de Barcelona, a través de la Xarxa de Biblioteques Municipals (XBM) ha exercit un paper essencial en la promoció de la lectura i en el foment de l'hàbit lector, i per continuar aquest suport i recolzament als municipis en l'àmbit de la lectura pública, es proposa impulsar l'arrelament dels plans de lectura des de l'àmbit local. Neix així aquesta idea dins del projecte de mandat Cultura Transformadora, que especialment arran de la COVID, es reafirma en l'objectiu d'impulsar els serveis culturals com a facilitadors de la recuperació econòmica social i cultural. La crisi de la COVID va posar de manifest que la cultura és un refugi i una salvaguarda i la lectura pot ser una eina de recuperació (durant el període de confinament, el Préstec de llibre digital a la XBM va pujar fins a un 300%).

Amb la voluntat de reforçar aquest plantejament del poder de la cultura per a transformar i millorar les persones i els seus entorns, la Gerència de Serveis de Biblioteques (GSB) en col·laboració amb el Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC) van escollir diferents línies de treball al voltant de la cultura per posar en marxa diverses estratègies transformadores.

Una d'aquestes línies es va centrar en l'elaboració dels **Plans de Lectura Municipals**, per ajudar els municipis a desenvolupar una política pública de lectura establint objectius, metodologies i estratègies comunes que els permetin coordinar accions i compartir recursos.

Evidentment, un pla de lectura ha de tenir un pilar crucial a la biblioteca pública. La Xarxa de Biblioteques Municipals, ha tingut i té un paper essencial en la promoció de la lectura i en el foment de l'hàbit lector entre els públics de totes les edats. Disposem d'una Xarxa consolidada que cobreix el 98,7% de la població i permet oferir a tota la demarcació de Barcelona el servei de lectura pública. Podem afirmar així, que la biblioteca pública i la promoció de la lectura formen un binomi indissoluble, però el foment de l'hàbit lector ha de ser una responsabilitat conjunta de la societat. L'èxit d'aquesta aliança depèn també de la col·laboració entre agents diversos i de la coordinació de polítiques culturals, socials i educatives: cal potenciar programes i accions conjuntes.

Proposem, doncs, ampliar la mirada per veure que compartim el repte de promoure la lectura amb altres agents, entre els quals, podem destacar l'escola i les famílies... però també tota la multiplicitat d'agents i espais culturals i socials que formen el teixit del municipi. Fer-nos conscients que la promoció de la lectura s'ha d'abordar des d'una perspectiva global i amb la màxima diversitat d'actors, i treballar la promoció de la lectura com un projecte compartit amb altres agents del territori (cultura, educació, serveis socials, salut, associacionisme, centres cívics..., entre d'altres).

I amb aquesta mirada oberta, abordar la lectura en totes les seves dimensions: la lectura de llibres i també l'oralitat; la comprensió lectora; l'expressió i la creativitat...; la lectura com a gaudi i esbarjo, però també com a formació, creació d'un pensament crític; la lectura com a element que millora l'estat emocional i mental de les persones... I com hem dit abans, lectura que crea lligams i enforteix la comunitat. En definitiva, la lectura com a element central que dona eines a l'individu i a la comunitat i que és transformadora del seu entorn.

Un altre element de context és l'inici del procés d'elaboració del Pla Nacional de Lectura, però des de la Diputació de Barcelona s'enfoca la mirada des de l'àmbit local.

Per què fer un pla de lectura municipal? Treballar des de l'àmbit local permet que es focalitzen més les necessitats i hauria de ser més fàcil detectar les mancances i més àgil organitzar-se per afrontar-les. La proximitat ens dona coneixement de la realitat, contacte directe amb els agents protagonistes i de la població sobre la qual cal intervenir, i permet

potenciar estratègies, complicitats i aliances més efectives. A més, des de la proximitat es veu millor allò que cal prioritzar.

Punt d'inici: elaboració dels documents de suport.

L'objectiu principal és el d'impulsar i donar suport a l'elaboració de plans de lectura municipals. Els plans de lectura municipals tenen per objectiu promoure el foment de la lectura i millorar la comprensió lectora dels ciutadans del municipi. El pla de lectura municipal és una eina estratègica en l'àmbit municipal que pretén, a mitjà i llarg termini, incrementar els índexs de lectura de la població.

Disposar d'un pla de lectura és dotar els ajuntaments d'un potent instrument de planificació estratègica per al desenvolupament de la seva comunitat.

Per on començar aquest suport? Es planteja una estratègia en diferents passos:

Un primer moment d'anàlisi de la situació, reflexió i recollida de les opinions dels experts en lectura i dels sectors més implicats. Fer una fotografia del moment, i valoració de les necessitats, com a punt de partida per una anàlisi previa i proposta posterior de possibles recursos a desenvolupar. Un segon moment d'elaboració de les eines i recursos.

Fruit d'aquesta estratègia s'han elaborat uns documents de suport que des de la Diputació de Barcelona s'ofereixen als ajuntaments que vulguin implementar el seu pla:

- Les ***Orientacions per a l'elaboració de Plans de lectura municipals***, una primera part teòrica on s'aborda el significat de l'experiència lectora avui dia, i que parteix de la reflexió sobre el fet lector. Es planteja la justificació de per què un pla municipal o local pot ser altament positiu i interessant per als ciutadans, i quin és l'impacte que pot tenir.

Es donen les orientacions que serviran de suport a les persones i entitats que portaran a terme el pla. Recomanacions que han de ser útils a l'hora de promocionar la lectura des d'una perspectiva de planificació estratègica: traçar línies, objectius i propostes, projectes i activitats plausibles a mitjà i llarg termini, com també plantejar l'avaluació i el seguiment de les accions desplegades i la mobilització dels recursos i suports necessaris.

Per a la redacció d'aquest estudi s'ha comptat amb un grup d'experts, que han aportat les seves reflexions, idees i experiència sobre els elements necessaris per al foment de la lectura. Han col·laborat:

Juanjo Arranz, cap de l'Àrea d'Acció Cultural i Educativa del Consorci de Biblioteques de Barcelona; Gemma Lluch, professora universitària i autora de diversos assaigs sobre

la promoció de la lectura; Àngel Mestres, coordinador acadèmic del Màster en Gestió d'Empreses i Institucions Culturals a la UB i Joan Portell Rifà pedagog, editor, escriptor i crític literari.

Amb la coordinació d'Anna Ballbona, aporten respostes i reflexions a cinc preguntes clau:

1. Quines són les principals referències per trobar els indicadors per poder fer una radiografia de la situació lectora al segle XXI i en l'era postpandèmica (on s'encaixa aquesta guia).
2. Per a què hauria de servir un pla de lectura municipal? Quines deficiències podria cobrir? Quins objectius s'hauria de fixar?
3. Quin paper pot jugar la proximitat i què pot aportar un Ajuntament en el fet lector, en un sentit ampli, que abasta la lectura i la promoció i difusió de la literatura?
4. Destinataris i públics a tenir en compte en la promoció de la lectura. Hi ha franges i sectors a qui caldria atendre de manera específica? Quin paper poden tenir els nous formats tant de promoció de la lectura com de relació amb la literatura (escriptura, oralitat, lectura)?
5. Agents a qui incorporar en la promoció del fet lector i com fer-los funcionar? Eines per garantir un resultat pràctic del pla, per assegurar-ne el desplegament?

Per acabar de cobrir tota la diversitat del fet lector, s'ha recollit també l'opinió d'un grup d'entrevistats que han aportat diferents visions. Periodistes, editors, llibreters, assagistes o professors d'universitat que han aprofundit en el fet lector, a través de l'ensenyament, la formació, la prescripció o la programació d'activitats i que també han cobert les diferents franges d'edat lectora; divulgadors i membres d'entitats que treballen en aspectes específics de la lectura; i per suposat, també tècnics culturals i bibliotecaris¹.

¹ Lluís Agustí, director de l'Escola de Llibreria i coordinador del postgrau de Prescripció Lectora UB; Liliana Arroyo, doctora en Sociologia i investigadora de l'Institut d'Innovació Social d'ESADE; Montse Ayats, editora d'Eumo i expresidenta d'Editors.cat, de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana i de la Setmana del Llibre en català; Júlia Baena, professora del Màster Oficial Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura de la UAB i assessora de biblioteques escolars; Eugènia Broggi, editora; Marta Cava, bibliotecària a la Biblioteca Escolar de l'IES Premià de Mar; Esther Farrés, directora de la Biblioteca de Vic. Ivette Griera, d'Osonament; Carme Fenoll, bibliotecària i cap del gabinet del rector de la UPC, Cap del Servei de Biblioteques del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya entre els anys 2012 i 2019; Fe Fernández, llibretera de l'Espolsada (Les Franqueses del Vallès); Jaume Funes, psicòleg, educador i periodista; David Guzman, periodista literari i professor del Màster d'Edició de la UAB; Anna Manso, escriptora de literatura infantil i juvenil, guionista; Pep Montes, gestor cultural; Teresa Pérez, psiquiatra i exresponsable del programa Alzheimer del CCCB; Clara Saperas, directora de Tramoia, empresa de produccions culturals; Elisabet Serra, Lectura fàcil; Montse Serra, periodista cultural i editora; Diana Solé, Cap de la Biblioteca i dinamitzadora del Municipi Lector de Mollerussa.

- Partint d'aquesta base teòrica, s'elabora una guia, en format d'eina pràctica i útil: ***Guia per elaborar un pla de lectura municipal: 10 passos a seguir.***

Aquest segon document, és un extracte i resum de les principals reflexions i recomanacions sortides del document *Orientacions*. Síntesi que proposa una metodologia, que ha de servir de base per a la gestació d'un pla de lectura. A més d'oferir conceptes bàsics sobre quan i en quin context s'ha de posar en marxa un pla de lectura, es detallen els elements que el constitueixen, i es donen recursos per treballar-los: l'anàlisi de la situació de partida, dels agents responsables i la seva organització, el públic destinatari, la formulació dels objectius; la programació, els recursos econòmics, l'avaluació i la difusió. I es proposen els passos a seguir:

1. Garantir les complicitats i les aliances
2. Dissenyar la metodologia
3. Desplegar la comunicació i la difusió
4. Fer la diagnosi de l'estat de la lectura al municipi
5. Identificar i prioritzar les necessitats i els reptes
6. Definir l'estratègia
7. Dissenyar les línies d'acció
8. Fixar un pressupost
9. Redactar el pla
10. Avaluar el procés

El desenvolupament del pla es planteja com un procés circular, els passos s'interrelacionen i agrupen en funció de com evoluciona el procés. La idea a transmetre és que és un procés viu, que s'ha de planificar, consensuar, ha d'estar avalat i impulsat des del municipi, i s'ha de comunicar i compartir quant més millor.

De cadascun dels passos la *Guia* presenta el què, qui, com i quan. I s'acompanya amb una "Caixa d'Eines", amb models, exemples, plantilles, recomanacions o altres recursos que poden ser útils a l'hora de posar-se a fer la redacció del pla.

Les recomanacions recollides en aquesta metodologia sempre s'hauran d'adaptar a les condicions concretes de cada municipi, a les circumstàncies específiques en què s'hagi de desenvolupar cada pla.

Ambdós documents poden consultar-se a: <<https://diba.cat/web/biblioteques/plans-de-lectura-municipals>>.

Primeres passes: prova pilot i publicació del recurs al Catàleg de Serveis de la Diputació.

A partir de tenir els dos documents, es va plantejar fer una prova pilot per contrastar els coneixements adquirits i reafirmar els procediments plantejats com a vàlids i útils per a les diferents tipologies de municipis que conformen el nostre territori.

Així, el 2023 es va provar la metodologia amb el municipi de Piera, que ha funcionat com a pilot i alhora com a ratificació (o no) dels passos indicats. Ens ha permès contrastar els passos, veure què funciona i que, per tant, és factible d'aplicar als diferents municipis, i amb aquesta "retroalimentació", es va acabar de donar forma a la *Guia*.

Piera és doncs el primer municipi que ha treballat en l'elaboració del seu Pla de lectura seguint aquesta metodologia proposada. Ha enfocat el seu Pla de Lectura com un pla estratègic a mig termini (4 anys), i plantejant els objectius i accions de cinc línies d'actuació estratègiques per al municipi, consensuades per l'equip municipal i la ciutadania.

A més de posar a disposició dels ajuntaments els documents esmentats, la Gerència de Serveis de Biblioteques ofereix suport i acompanyament per ajudar a fer sortir les potencialitats de cada municipi en el seu pla de lectura municipal.

Així, des del 2023 s'ofereix el recurs a través del Catàleg de Serveis de la Diputació de Barcelona (amb la previsió de 4 o 6 plans lectors anuals) de manera que els municipis que volen implicar-se en establir el seu pla, poden demanar el suport en el procés d'elaboració. Es configura així un servei permanent, que vol ser la llavor per al desenvolupament progressiu de plans lectors al territori.

Els municipis que sol·liciten el recurs, es comprometen a abordar la promoció de la lectura com un objectiu global de desenvolupament del municipi i treballar-lo dins de les seves polítiques.

Actualment, ja estan en el procés de treball plans de lectura a Bigues i Riells, El Prat de Llobregat, Tiana i Vic.

Amb cada municipi es prepara el calendari: totes les accions necessàries per a anar desenvolupant el Pla de Lectura estan previstes, i cada municipi va fent i adaptant segons les pròpies característiques i recursos. Influiran moltes coses: la mida del municipi, existència o no de projectes previs, recursos destinats... per això, tots els plans seran diferents. Cada

municipi l'ha d'adaptar a la seva realitat, planificant conjuntament amb tots els agents implicats i amb el compromís de perseguir els objectius i fites comunes marcades.

Com plantejem el suport als municipis?

Aquest suport es du a terme amb personal especialitzat, tant en gestió cultural, com en coneixement de dinàmiques de grup i dinàmiques participatives. La Diputació, a través de la GSB acompanya i ajuda a emergir les potencialitats de cada municipi:

- Aporta una metodologia que s'adapta a cada cas concret, i proposa estratègies que puguin ser aplicables.
- Ajuda a coordinar, per donar impuls a les accions en favor de la lectura.
- Acompanya en tot el camí, per exemple, per crear i coordinar la comissió d'experts i els grups de treball que hi treballaran per donar impuls a les accions en favor de la lectura.
- Fa el seguiment de tot el procés de treball amb els agents locals, però no "fa" el pla; aquest ha de ser el resultat de tot el procés de participació i implicació de tots els agents municipals participants, s'ha de planificar conjuntament dins del municipi i els grups de treball establerts, que hauran de marcar-se objectius i fites comunes.

Aquest acompanyament es fa seguint les pautes i recomanacions especificades a la *Guia*, però recordem als municipis des de les reunions inicials, que es tracta de partir de la pròpia realitat, han de proposar els seus reptes, han de partir dels seus recursos.

Què fa l'ajuntament? El Pla de Lectura Municipal és una eina estratègica per al municipi, és, per tant, el municipi qui ha de definir què vol aconseguir, i un cop decidit, ha d'impulsar el Pla i liderar-lo.

El paper de cada ajuntament és crucial: des d'iniciar el procés fent la sol·licitud del recurs fins a facilitar tot el procés de creació del Pla; ha de mobilitzar els agents impulsors del municipi, consensuar les diferents propostes, definir els objectius, les línies estratègiques, plantejar les accions... És imprescindible aquesta implicació des del punt de partida.

És important també el compromís de tots els agents que participin, i remarcar la importància del treball en col·laboració i de fomentar la connexió entre els diferents serveis i entitats municipals.

Com es planteja aquest acompanyament? L'actuació a realitzar es planteja en diferents moments o fases:

- **Diagnosi i punt de partida.** Diagnosi per identificar impulsors, conèixer la realitat cultural. Identificar els agents que poden ser estratègics (i els que han de ser impulsors); treballar les aliances. És el moment també d'identificar les mancances (saber què fa cadascú, per poder actuar on no ho fa ningú).
- **Taules sectorials i jornades participatives.** Cada línia de treball escollida, es treballarà en taules sectorials específiques. Es complementa amb jornades participatives per identificar objectius i accions, i fer partícips al màxim d'entitats i persones aliades amb el Pla.
- Reiterem la necessitat de treballar amb el màxim d'agents. Plantegem un procés a mig i llarg termini que, des de la seva posada en marxa, ja treballa per a la lectura. El procés en si mateix ja és important: com es va teixint el pla i com s'implica a agents i entitats diverses ja està activant la promoció de la lectura.
- A més, el treball en col·laboració amb diferents agents de la ciutat és clau per arribar a col·lectius específics.
- **Disseny i redacció del pla.** Es van definint les estratègies, línies i objectius. Després, a més a més, hi haurà les accions concretes que es fixaran per a desenvolupar segons calendari establert, i de les quals caldrà fer un seguiment de la seva evolució i implantació. I en paral·lel, es va fent contrast i validació amb els agents implicats.
- Des de la GSB es dona suport en tot el procés amb reunions planificades, models i plantilles, dinamització de les sessions i seguiment permanent.

Per acabar, algunes conclusions

Treballem des de l'àmbit local. El municipi pot potenciar estratègies, complicitats i aliances ben emmarcades territorialment. S'estableix un vincle més directe amb la comunitat i és més fàcil la implicació en un projecte compartit. Permet també aprofitar tots els recursos ja existents, fomentar col·laboracions i sinergies (teixir complicitats amb altres iniciatives que ja estiguin en marxa i endreçar els recursos existents).

I des de la proximitat es poden focalitzar més les necessitats i organitzar-se per afrontar-les. Per tenir societats més justes, és important que des del municipi es vetlli per facilitar la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans.

Remarquem la necessitat de treballar amb altres agents per donar resposta a necessitats específiques del municipi. Cal treballar de forma coordinada i fomentar les col·laboracions i sinergies. El Pla de lectura busca generar complicitats, per tal que tota la comunitat se senti que forma part d'un projecte comú i que n'és protagonista.

Aprofitem el moment. L'impuls als plans de lectura municipals arriba en un moment en què la Generalitat està desenvolupant un nou *Pla Nacional del Llibre i la lectura*.

Si mirem antecedents veiem que s'han fet i es fan molts esforços per promoure la lectura (com hem comentat abans, el foment de la lectura és una constant del treball de totes les biblioteques de la XBM). Però sabem que la necessitat continua (hi ha sectors encara allunyats de la lectura, i per altra banda, sabem que llegir no significa comprendre. Només cal veure les últimes dades dels índexs de comprensió lectora, que ens reafirmen que cal continuar treballant per la lectura. I els Plans de lectura han d'ajudar a exercir els drets culturals de la ciutadania (accés universal a les biblioteques i a tots els recursos que afavoreixin la lectura i l'accés a la informació i a la cultura).

Impulsem els plans de lectura com una eina de planificació estratègica. La idea és convèncer els municipis que el pla municipal de lectura és un instrument de planificació estratègica per al desenvolupament i la transformació de la seva comunitat, i ajudar-los a reflexionar i plantejar les pròpies fites, perquè aquestes puguin ser una realitat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Pla Nacional del Llibre i la Lectura de Catalunya

<https://cultura.gencat.cat/ca/departament/plans-i-programes/ambit-sectorial/pla-nacional-del-libre-i-la-lectura-de-catalunya/>

Lluch, G., Escandell, D., Francés, M. Àngels, Baldaquí, J. M., & Esteve, A. (2017). Políticas públicas de lectura e investigación. El diseño del Plan Valenciano de Lectura. *Ocnos. Revista De Estudios Sobre Lectura*, 16(1), 121-133.